

Hyrdetaske. (EH).

1889,27 og 8,1887,38,98; 239 1894,109; (6) 462 23; (7) 754e 32,107.

Hyrdetaske, *Capsella bursa-pastoris*

bliver 15-30 cm høj, har talrige rodblade og få pilformet omfattende stængelblade, halvskeerm af små hvide blomster og klaser af trekantede skulper. Meget almindelig på dyrket jord og ruderaer.

Hyrdetaske begyndelsen af 1500-t. ff (hårdhe taske) af det latinske artsnavn bursa-pastoris ∴ skulperne minder om en taske eller pung. *Blodurt* 1533 efter anvendelse som lægeplante, og *hønsgræs* 1533; *taskeurt* 1534-1867 og *pungurt* 1546-1867. *Skrade*, *skralle*, *skratte* 1648-1848 er lydord brugt også om andre planter med raslende frø i modne frøgemmer. *Pengeurt* 1721ff, Sjælland og *pengetaske* 1863, jf. *Pengeurt* s. 269; *præstefikke* (= -lomme) Angel, *præstetaske* og *jordemortaske* NVFyn, *Davidstaske* Langeland jf. bibelhistorien om hyrden David; *Vorherres gryn* Amager, *grynblomst* og *fedtebrød* ved København, *dagligbrød* Himmerland – spises undertiden af børn, anvendes også som salatplante. *Fiskeben* Ribe skyldes sammenligning, når stængel med mange frugtstilke står bladløs; *hvid agerkål* SSjælland, Falster, Lolland. – Færøerne: *hjartaarvi* 'hjerterarve'.

LITTERATUR: 689 1,264-66; 107; 947 8,1928,83.

LÆGEMIDLER

Plantens saft, vin- eller vanddekokt af de tørre og knuste rødder drikkes mod blodspytning (1533; 1).

Simon Paulli 1648,184: saften køler og tørrer, stiller blødning fra næsen, lungerne, livmoderen og anus, det skal endog være nok at holde planten i hånden, til den er varm, eller lægge roden under tungen; spytter man blod, lægges planten under fodsålerne; saften hældes i næsen eller afkog drikkes mod næseblod, samme middel mod for kraftig menstruation og livmoderblødning; bruges til klyster for blodsot = dysenteri; almuen lægger de knuste blade, undertiden med salt, på små sår.

Henrik Smid 1546ff (2): stiller blødning ind- og udvortes – afkog i rødvin eller regnvand, som glødende stål blev slukket i, drikkes for »rød og hvid blodflod«, blodstyrning, blodig urin, for kraftig menstruation, læger indvortes sår, det gælder også destilleret vand af planten. Tampon vædet med saften stikkes i blødende næse, saften

eller destilleret vand deraf anvendes til badning af friske sår, »nogle mener, at hvis denne urt varmes hos nogen, da stilles næsens og andre sårs blod«.

Indgår i vindekøkt til mundskylning for tandpine (1688; 3), er ofte brugt af kloge folk til at stille blod med, udtræk anbringes på fingerlæsioner; en te af hyrdetaske er blodrensende (NJylland; 4) og god for blodet (5). Planten har styrkende og sammentrækkende egenskaber (6). Mod koens blodajle indgives »blodurt« (denne art eller pileurt) og hønsemøg i drengs urin eller koens mælk (7); er anvendt til at stille hestes blødning (8).

Plantens aske skal have været brugt som surrogat for snustobak (?). Brødmel forurennet med dens frø gav sødtsmagende og ufordøjelige brød (6).

Unge blade kan spises som salat og tilsættes gemyseretter (9).

LITTERATUR: (1) 703 19a,34a-b sml. 10a; (2) 841 1577,28; (3) 665e 84; (4) 161 1906/23:1666; (5) 107 1963; (6) 398 1806,603 og 1821,702; (7) 83 171; (8) 83 118; (9) 712 28.

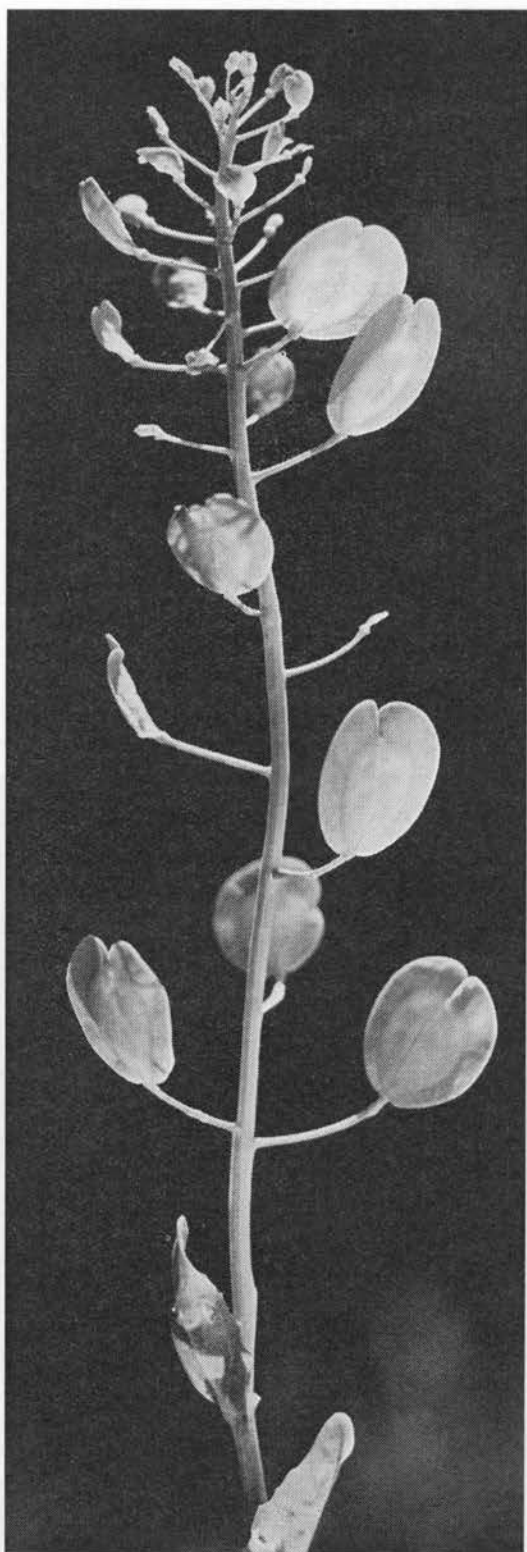
Pengeurt, *Thlaspi arvense*

er 15-30 cm høj og glat med aflange, forneden stilkede blade, de øvre pilformet omfattende stænglen; små hvide blomster og store flade, runde eller ovale skulper. Almindeligt markurudt.

Pengeurt 1688ff, *bondesenep* o. 1700, anvendt som krydderi, se nedenfor, *løgurt* 1789, *markløg* Thy 1802-o. 1870 efter den knuste plantes lugt; *hungerblomme* (= -blomst) Sundeved; *judaspenge* Sønderjylland, navnet er overført fra en anden korsblomst (*Lunaria annua*) i haver med rødviolette kroner og lignende, men meget større skulper, ligeså *Judas sølvpenge* NLangeland, *lybske skillinger* Thy; *pengeblomst* Thy, ØJylland, *pengepung(e)* NSjælland; *skrade* Thy 1842 og *ras* Herningegnen er lydord, se skjaller bd. 4; *porcelænsblomst* ved Kerteminde efter blomsterfarven (1).

Mælken skal få en ubehagelig løgsmag, hvis koen har ædt denne plante (2). - Når pengeurten er moden, skal enghøet høstes (Bornholm 1777; 3), måske forveksling med skjaller bd. 4.

Mod korn- og melorm kan strøs pengeurt på kornlofter, i senge og værelser mod væggelus (4). Farmakopeen 1772 anfører urten og frøene.

Pengeurt. (EH).